

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема
„Методика за разследване на измами“
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
в област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“,
професионално направление 3.6. „Право“,
научна специалност „Криминалистика“,

Име на докторанта: *Кузман Минков Мартинов*

Форма на обучение: *Самостоятелна подготовка*

Научен ръководител: *доц. д-р Иван Петров Видолов*

Рецензент: *доц д-р Нина Нечева Белова*

Настоящата рецензия е изготвена на основание заповед № 4501 з-1256/29.06.2020 г. на ректора на Академия на МВР, в съответствие с чл. 10, ал. 1 от Закона за развитие на академичния състав в Република България.

Кратки биографични данни за докторанта

Г-н Кузман Минков Мартинов е магистър по „Право“ с придобита юридическа правоспособност в ПУ „Паисий Хилендарски“ през 2011 г. През 2004 г. е придобил степен бакалавър в Академия на МВР.

Работил е като оперативен работник и началник група „Криминална престъпност“ в Четвърто РУ ОДМВР, Пловдив и като началник сектор „Криминална престъпност“ във Второ РУ ОДМВР, Пловдив. От 11. 2015. до 10. 2018 е разследващ полицай в ОДМВР, Пловдив. В момента е служител на ОДМВР, Пловдив. Преминал е през следните курсове на обучение:

- курс за работа с WORD и EXEL, владее на машинопис
- ежемесечно обучение на състава на сектор КП в ОДМВР

1. Оценка на актуалността и значимостта на дисертационната тема

Дисертационното изследване на Кузман Мартинов се отличава с голяма значимост и актуалност, което авторът е обосновал логично и аргументирано. Важността на темата е свързана както с широкото разпространение на измамите, така и с тяхната висока икономическа, социална и психологична цена. Тези деяния представляват голям дял от престъпленията против собствеността, с ясно изразена устойчива тенденция към нарастване. Друга тяхна характеристика е високата им латентност, което дава основание да се допусне, че в действителност разпространението им е още по-голямо.

Основателно се подчертава многообразието на начините за извършване на измами и голямата находчивост на извършителите, което налага неотложна и ефективна реакция от страна на правоохранителните и правораздавателните органи. Въпреки нарастващият брой и разнообразието на начините, по които се извършват измами, тяхната разкриваемост прогресивно намалява, което личи от данните от настоящото изследване.

Освен материални щети, измамите често водят до сериозни психични травми при пострадалите, а също и до негативни социалнопсихологични нагласи, свързани с недоверие към институциите.

На този фон изпъква липсата на цялостно, монографично криминалистично изследване на проблемите, свързани с тези престъпления. Във връзка с това настоящото дисертационно изследване може да бъде окачествено като много навременно и необходимо както за теорията, така и за практиката.

2. Методология и методика на дисертационното изследване

Дисертационният труд се основава на данни от теоретико-емпирично изследване с правилно дефинирани елементи. То е фокусирано върху състава на престъплението измама по чл. 209, чл.210 и чл.211 от НК. Осъществен е контент – анализ на приключили съдебни дела по горните състави за периода 2005 – 2015 г.на Пловдивски, Пазарджишки и Смолянски районен съд.

Проучени са данни от анализи на Прокуратурата на Република България и на Центъра за изследване на демокрацията, които имат отношение към темата на дисертацията. Анализирани са данни и са направени изводи от непосредствени наблюдения на дисертанта. За обработка и обобщаване на информацията са приложени математико-статистически методи.

Използваната литература включва 227 заглавия: монографии, статии, анализи, интернет публикации. Включени са също нормативни документи, съдебни актове – решения, присъди и др.

3. Аналитична характеристика на труда

Дисертационният труд е структуриран в предговор, въведение, четири глави, заключение и използвана литература. Приложена е и програма за контент – анализ на тема „Криминалистически характеристики и тактически особености при разследването на съставите на престъплението измама по чл.209, цл. 210 и чл. 211 НК – Приложение А и анкетна карта, отнасяща се до криминалистически характеристики – Приложение Б.

Глава първа „Обстоятелства, подлежащи на доказване“, се състои от четири параграфа. В *Параграф 1*, озаглавен „Познавателни и правни аспекти на обстоятелствата, подлежащи на доказване“ основателно се посочва, че при разработването на частна методика трябва да бъдат изследвани особеностите на три групи обстоятелства, изграждащи конструкцията на понятието предмет на доказване за конкретния вид престъпно деяние. Това са извършеното престъпление и участието на обвиняемия в него, характерът и размерите на вредите, причинени от деянието, други обстоятелства, имащи значение за отговорността на обвиняемия. Посочени са признаците, характеризиращи всяка от тези три групи, като при третата група се засяга проблема за индивидуализиране на наказанието.

Параграф 2, озаглавен „Обстоятелства, свързани с извършването на престъплението и участие на обвиняемия в него“ представлява изясняване на проблеми, свързани с предмета на престъплението, с изпълнителното деяние, съответно въвеждане в заблуждение и поддържане на заблуждение, времето и мястото, причинната връзка при измамата. Обстойно са анализирани проблемите, свързани със субекта на деянието и

субективната страна на престъплението, квалифицираните и привилегированите състави.

Параграф 3 се отнася до „Обстоятелства, свързани с причинените вреди от престъплението“. Авторът основателно ги разглежда като имуществени, имащи характер на предмет на престъплението и неимуществени, представляващи психични и физически последици за жертвите. Анализирани са различни становища, свързани с неимуществените вреди от измама като авторът застъпва, според мене убедително, тезата за съществуването на такива.

В *Параграф 4* се разглеждат „други обстоятелства от значение за отговорността на обвиняемия“. Изходна теза при разработването на този параграф е обстоятелството, че престъпления от един и същи вид се отличават по степента на тяхната обществена опасност с оглед на различни техни особености. Отбелязва се, че с по-висока степен на обществена опасност са измами, при които е налице многократност, разнообразие от действия и продължителност във времето, наличие на съучастие, характер и размер на вредите. Анализирани са и редица особености на пострадалите, които влияят в същото насока – напреднала възраст, трудова активност, психично състояние по време на престъплението и др.

Разгледан е проблемът за степента на обществена опасност на дееца и свързаните с това смекчаващи и отегчаващи обстоятелства. Подчертана е ролята на подбудите, довели до извършване на престъплението.

Глава втора е озаглавена „Криминалистическа характеристика на престъплението измама“. *Параграф 1* е посветен на същността и значението на криминалистическата характеристика на престъплението като система от знания, отнасящи се до неговите особености. Засегнат е въпроса за дискусиите относно това понятие, които съществуват в научните среди.

Анализирани са действия, свързани с организация, подготовка и извършване на измама, както и с прикриването на престъпленията. Подчертава се, че точната информация за тези действия дава възможност на разследващите органи да изградят цялостна картина за престъплението и да предприемат възможно най-ефикасни действия. Авторът основателно твърди, че начинът на извършване на престъплението е структуроопределящ елемент на криминалистичната характеристика, чието познаване дава възможност да се изградят версии за другите ѝ елементи.

Параграфът съдържа убедителен анализ на дистанционния и на непосредствения начин на извършване на измами. Подробно са разгледани подготовката, извършването и прикриването на престъпленията с оглед на различните възможности, свързани с тези два начина.

В Параграф 2 е направен детайлен анализ на проблеми, свързани с извършителите на разглежданите престъпления. Изследвана е спецификата на извършители, използващи дистанционен или непосредствен начин на извършване на измама. Проучени са техните социално-демографски и някои личностни характеристики, които са предпоставка за криминализиране и за насочване към съответен начин на действие. Предложен е профил на извършителите, като анализът е довел до убедителни изводи.

Параграф 3 се отнася до жертвите на измама. Направена е социално-демографска и личностна характеристика на виктимните групи, изяснена е тяхната специфика с оглед на дистанционните или непосредствено извършени престъпления. Разгледани са предпоставки за тяхното рисково поведение, които могат да залегнат в основата на антивиктимогенната политика. Отделено е внимание и на връзката между пострадали и извършители. Предложен е профил на пострадалите, придружен със съответни изводи. Направеният анализ се отличава с пълнота и точност. Правилно са посочени криминогенни и виктимогенни фактори, въпреки че работата би спечелила, ако са по-добре систематизирани.

Параграф 4 се отнася до времето, мястото и предмета на престъплението. Той съдържа голямо количество добре подбрани и анализирани данни, на базата на които са направени обосновани изводи.

Глава трета, носеща дългото заглавие „Методически въпроси, свързани с образуването на наказателно производство. Типични следствени ситуации. Версии и планиране на разследването“ се състои също от четири параграфа. В нея са анализирани проблеми, свързани с образуването на досъдебно производство и организацията, която е необходима за разследване на измамите.

Разгледан е процесуалния ред за образуване на досъдебното производство и необходимите предпоставки – законен повод и достатъчно данни. Обстойно е анализиран въпроса за криминалистическите аспекти при образуване на досъдебното производство на базата на данни от проучените дела. – *Параграф 1.*

Разкрити са особеностите на типичните първоначални и последващи следствени ситуации. Разгледани са три типични следствени ситуации, проявяващи се в началото на разследването и са предложени типови програми за провеждането му при всяка от тях. Анализирани са благоприятните възможности и евентуални трудности. Изведените типови програми за провеждане на разследването се оценяват като готов научен модел, който осигурява ефективност в дейността на разследващите органи.

Параграф 2.

Параграф 3 Съдържа анализ на *проблеми, свързани с типични и конкретни версии при разследването.* На базата на емпиричното изследване са разработени типични версии, като се изхожда от тезата, че изграждането и проверката им е важна предпоставка за правилното планиране на разследването. Авторът приема, че типичните версии могат да бъдат както общи, така и частни, в противоречие с твърдението, че типичните версии са разновидност на общите. Обособени са признаци за изграждане на конкретни версии, свързани с извършителите, пострадалите, начина на извършване и предмета на деянието.

Параграф 4 е посветен на планиране на разследването и има подчертано прагматична насоченост. Изяснено е значението на този процес. На базата на данни от емпиричното изследване са посочени компонентите, изграждащи структурата на разследването. Анализирани са положителен опит при работа в екип и са направени препоръки за подобряване на организацията на работата чрез ефективно взаимодействие между съответната прокуратура и органите на МВР. Отделено е място на недостатъци при разследването, свързани с недобра организация, неспособност за степенуване на задачите по важност и спешност и др.

Глава четвърта се отнася до тактически аспекти на действията по разследване на измамите. В трите параграфа на тази глава се разглеждат съответно темите за разпит на свидетел, оглед и разпит на обвиняем. Разкрита е същността на разпита като способ на доказване. Предложена е типология на свидетели с оглед на фактите, установени чрез техните показания и особеностите на тактическия подход при разпита (*Параграф 1*).

Разгледани са тактическите особености на огледа на местопроизшествие при измамите и са дадени препоръки за повишаване на неговата ефективност, базирани на данни от проведеното изследване. Анализирани са особеностите и реда за извършване на оглед на предмет (*Параграф 2*).

Във връзка с разпита на обвиняем е разгледана същността на обясненията и особеностите на процесуалния му статут. Анализирани са видовете следствени ситуации при разпита на обвиняемия – конфликтна и безконфликтна. Извършването на разпит е разгледано в динамичен аспект, като са анализирани отделните стадии при провеждането му и възможностите, които съществуват за разобличаване на обвиняемия – проверка на обяснения, които имат характер на алиби, провеждане на емоционален експеримент в конфликтна ситуация и др. (*Параграф 3*).

4. Приносите, които според мен съдържа дисертационния труд, са следните:

- дисертационният труд е първо по рода си самостоятелно криминалистично изследване в България, свързано с измамата, като престъпление със значително разпространение и много висока степен на обществена опасност;
- разкрити са криминалистически значими особености на измамите като е открито тяхната специфика с оглед на начина на извършването им;
- анализирани са криминалистически значими особености на извършители и жертви на измами, като е потърсена връзка и зависимост между тях, както и с начина на извършването на деянията;
- като принос, главно за практиката, може да се оцени методическият характер на труда, особено с оглед на неблагоприятната динамика при разглежданите деяния и нуждата от по-ефективно противодействие;
- принос представлява изследването на тактическите аспекти при образуването на наказателно производство при делата за измами;
- като принос трябва да се оценят предложените тактически препоръки, отнасящи се до провеждането на типични действия по разследването.

В допълнение искам да подчертая ясно изразената практическа насоченост на труда, а също и точния изказ и липсата на наукообразност. Искам също да отбележа, че както докторантът сам посочва, в процеса на анализ на криминалистични проблеми той се е докоснал до проблеми на криминологията и наказателното право, без обаче да се отклонява от избраната от него област. Това показва добра информираност и умение да се намери баланс в процеса на научния анализ.

5. Автореферат

Авторефератът, представен от докторанта, е в обем от 39 страници и има традиционна структура. Той отразява вярно съдържанието на дисертационния труд и постигнатите резултати. Като цяло авторът правилно е определил приносите, направени в дисертационния труд.

6. Преценка на публикациите по дисертационния труд

По темата на дисертацията са представени следните самостоятелни публикации:

1. Особенности на огледа на местопроизшествие при разследване на измами. С., АМВР, Сборник доклади от Международна научна конференция на тема „Противодействие на радикализацията и тероризма“, С., 20-22 април 2017год., ISBN 978- 954- 348-145-3
2. Един поглед върху използването на трафичните данни за решаване на задачи, стоящи пред правоохранителните органи в Република България, П., ВУСИ, в съавторство, сборник с доклади от международна научна конференция на тема „Проблеми на сигурността в Черноморския регион“, Пловдив 14 септември 2017год. ISBN 978-619-7343-09-0
3. Киберпрестъпност- невидимите заплахи в интернет търговията, П.,ВУСИ, сборник с доклади от юбилейна международна конференция на тема“Сигурност и икономика в несигурния свят - дилеми и предизвикателства“, Пловдив, 7 декември 2018 год., ISBN 978-619-7343-25-0
4. Оглед на видеозапис. С.,АМВР, в съавторство, сборник научни доклади от международна научна конференция на тема „50 години висше образование в академия на МВР“, част втора, София 3-4 октомври 2019 год., ISBN 978-954-348-184-2
5. Подготовката преди разпит на свидетел- условие за постигане на целите на разпита, в съавторство Пловдив, ВУСИ, годишник том XVI 2019 год. ISSN 2367-8798

Други публикации

1. Ролята на оперативното разпознаване при разследване на престъпления. П., ВУСИ, годишник том XIII , 2016 год. ISSN 2367 -8798л

Публикациите засягат основни проблеми по темата. Те се отличават с добро теоретично ниво, подчертана практическа насоченост и показват уменията на автора да използва своя опит в научноизследователската работа. Препоръчвам му в бъдещи публикации да разшири и задълбочи изследването на някои проблеми, свързан с измамите. Искам да предложи да обърне внимание на обстоятелството, че изследванията, свързани с измамите, характеризират извършителите като много хитри и адаптивни, добри психолози с развити комуникативни умения, въпреки ниското образование и култура на много от тях. Това важи най-вече за извършители на дистанционни, главно телефонни измами. Някои от тези извършители обаче дори не говорят правилно български и много лесно се объркват, ако им се зададат подходящи въпроси. Въпреки това хора с много по-висока култура стават техни жертви, което навежда на мисълта, че трябва да бъдат изследвани някои специфични нагласи у гражданите, които ги предразполагат към виктимизация. Изясняването на този проблем би допринесло за по-ефективна антивиктимогенна политика и евентуално по качествено разследване.

7. Критични бележки:

- на фона на добрата подготовка на докторанта правят впечатление някои неправилно употребени изрази като “ нарушения в психическото, емоционално и психологическо равновесие на пострадалото лице в следствие на извършеното деяние“ (с.39), „психологическо лечение“ (с.40);
- въпреки че като цяло разсъжденията на автора се отличават с яснота и логическа последователност , на места се срещат неясни изрази – напр.с.11т. 6 и т.7;
- част от използваната литература е от значително по-ранен период – 1967 г., 1969 г., 1978, 1984 г. и др. Желателно е да се използват по-нови източници, каквито съществуват, особено що се отнася до проблемите на личността;
- някои от изводите към съответните глави са много дълги и приличат по-скоро на преразказ на съдържанието. Четвъртият извод на с.169 всъщност представлява оценка на труда, поради което няма място в този контекст.

8. Заключение:

Рецензираният труд „Методика за разследване на измами“ съдържа необходимите компоненти на докторска дисертация, разработен е в съответствие с критериите за научно изследване в областта на криминалистиката и отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане. Считаю, че проведеното изследване, направените изводи и предложения имат както теоретична стойност, така и ясно изразена практико-приложна насоченост и могат да бъдат полезни за практиката. На това основание предлагам на научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Кузман Минков Мартинов в област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.6. „Право“, научна специалност „Криминалистика“.

гр. София

19.08.2020г.

Рецензент:

(доц. д-р Нина Нечева Белова)